

УДК 330. 341.1

А. С. Бритвенко

НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ОЛІЙНО-ЖИРОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті розглянуто основні напрями інноваційно-інвестиційної діяльності олійно-жирових підприємств. Окреслено основні сегменти та способи виробництва. Наведено класифікацію підприємств олійно-жирового підкомплексу відповідно до типу продукції, яку вони виробляють. Проаналізовано основні тенденції інноваційно-інвестиційної діяльності. Проілюстровано показники обсягів виробництва найбільших продуцентів соняшникової рафінованої і нерафінованої олій.

Ключові слова: інвестиції, інновації, маркетинг, олійно-жировий підкомплекс, підприємство, сегментування, харчові рослинні олії.

Summary. The article deals with the main directions of innovation and investment activity of oil and fat enterprises. The main segments and methods of production are outlined. The classification of enterprises of oil-fat subcomplex is given according to the type of products they produce. The main tendencies of innovation-investment activity are analyzed. The indicators of production volumes of the largest producers of sunflower refined and unrefined oils are illustrated. The ways of solving problems of reproduction and updating of basic means of agriculture in the conditions of limited financial capacity of agricultural producers and the state budget are offered.

Key words: investments, innovations, marketing, oilseed fat subcomplex, enterprise, segmentation, edible vegetable oils.

Постановка проблеми Інноваційно-інвестиційний розвиток став орієнтиром для впровадження новітніх науково-технологічних здобутків суспільства. Однак на тлі передових цілей виникають і проблеми, подолання яких є необхідною умовою для становлення та реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку держави.

Однією з таких проблем стала велика кількість нормативно-правових актів, що регламентують інноваційну та інвестиційну діяльність, оскільки це заважає суб'єктам чітко визначити порядок, етапи та можливі способи інноваційно-інвестиційної діяльності, що перешкоджає ефективному функціонуванню інноваційно-інвестиційної моделі розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною та методологічною основою дослідження напрямів інноваційно-інвестиційної актив-

ності аграрних підприємств є основні положення, викладені у роботах вітчизняних та зарубіжних фахівців, таких як О. Красняк, Ю. Довгань [1], О. Чубік [3], М. Михайлов [4] та інші.

Метою статті є визначення основних напрямів та аналіз інноваційно-інвестиційної активності олійно-жирових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прикладними сегментами ринку рослинних олій є сегмент сировини для виробництва біодизелю, сегмент сировини для харчової промисловості та сегмент рослинних олій як сировини для інших галузей промисловості. Сегмент харчової промисловості надалі включає в себе харчові рослинні олії для салатів та кулінарії, випічки та смаження, жирних інгредієнтів, оброблених та заморожених продуктів, маргарину та інших спредів.

© А. С. Бритвенко, 2018

Бібліографія ДСТУ:

Бритвенко А. С. Напрями інноваційно-інвестиційної активності олійно-жирових підприємств / А. С. Бритвенко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2018. — № 4 (44). — С. 17–23.

References (APA):

Brytvienco, A. S. (2018). *Napriamy innovatsiino-investytsiinoi aktyvnosti oliino-zhyrovyykh pidpriemstv* [Directions of innovation and investment activity of oil and fat enterprises]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 4 (44), 17–23 (in Ukr.).

Промисловий сегмент, у свою чергу, підрозділяється на сегмент мастильних матеріалів, сегмент ліків, сегмент фарб, сегмент косметики тощо. Виходячи з типу рослинної олії, сегментація ринку має такий вид: ринок пальмової олії, ринок соняшникової олії, ринок соєвої олії, ринок ріпакової олії та невеликий за обсягами ринок інших рослинних олій. Домінантним у світі сегментом серед типів олій за обсягам виробництва, торгівлі та споживання вже тривалий час є пальмова олія. За способом виробництва рослинних олій ринок сегментується відповідно до методів їхнього видобування із рослинної сировини: розпилювання, екстракція розчинником, механічна екстракція та гідрування.

Виокремлюють також географічну ознаку сегментування світового ринку рослинних олій. На цьому рівні сегментування ринок рослинних олій поділений на такі світові регіони: Європа, Північна Америка, Азіатсько-Тихоокеанський регіон, Латинська Америка, Близький Схід та Африка. Значна частина доходу на світовому ринку отримується завдяки швидкій урбанізації та прискоренню розвитку харчової промисловості в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (в середньому 5,2 % в рік).

Підприємства олійно-жирового підкомплексу відповідно до типу продукції, яку вони виробляють, можна класифікувати таким чином:

— сільськогосподарські та аграрно-промислові підприємства, які виробляють олійне насіння як сировину для подальшої власної переробки або для продажу;

— аграрно-промислові підприємства, які переробляють рослинну олійну сировину для ви-

робництва продуктів кінцевого споживання та/або «проміжну» сировину для подальшої переробки або продажу;

— промислові підприємства, які переробляють суто «проміжну» сировину для виробництва продуктів кінцевого споживання для її подальшого продажу [1].

Підсумки 2017/2018 МР дозволяють окреслити 10 найбільших виробників соняшникової рафінованої та соняшникової нерафінованої олій (рис. 1–2). Слід відмітити, що за підсумками 2017–2018 рр. було вироблено 674,5 млн. т рафінованої соняшникової олії і 4,611 млн. т — нерафінованої. Однак за цей період показники урожаю соняшнику знизилися на 2 млн. т порівняно з 2016/2017 МР.

Так, ПрАТ з П «Дніпропетровський ОЕЗ» займається виробництвом олії та тваринних жирів (код за КВЕД 10.41) і з 2002 року входить до міжнародної агрокорпорації Bunge. Показник минулого року — 17,4 %.

ТОВ «Дельта-Велмар» спеціалізується на переробці та перевалці рослинних олій. Крім того, компанія виробляє інгредієнти, що використовуються в харчовій та молочної промисловості. Показник минулого року — 14,6 %.

Переробкою насіння олійних культур в Україні (за даними Держстату) займаються 1200 суб'єктів господарювання. При цьому галузь характеризується досить високою концентрацією виробництва: понад 90 % олії виробляє 51 спеціалізоване підприємство великої та середньої потужності.

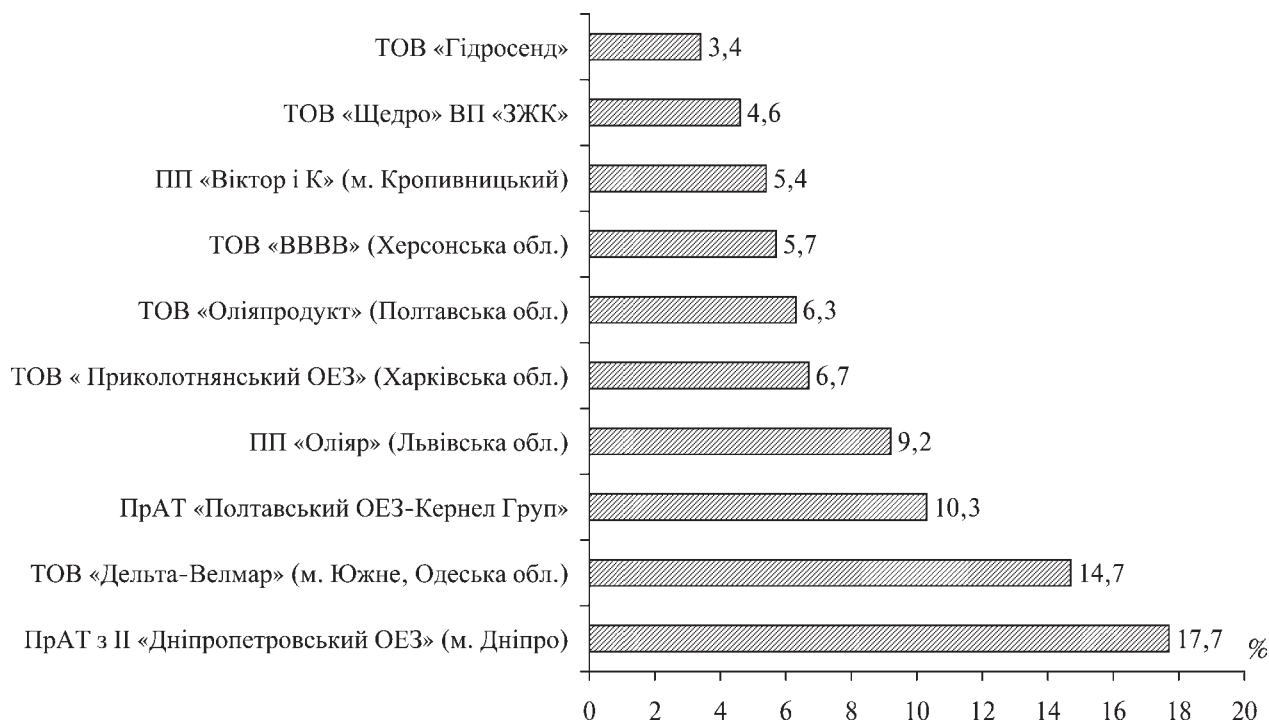

Рис. 1. 10 найбільших виробників соняшникової рафінованої олії за підсумками 2017–2018 рр. (розроблено автором за даними [2])

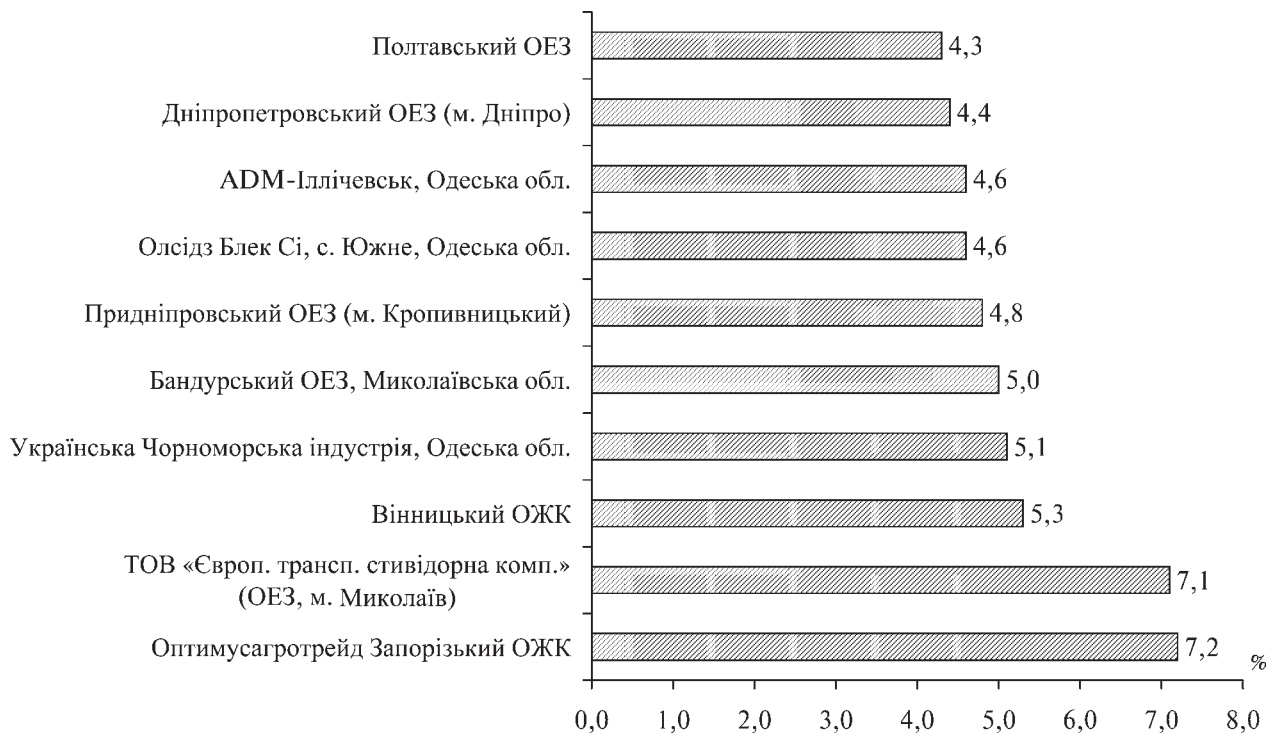

Рис. 2. 10 найбільших виробників соняшникової нерафінованої олії за підсумками 2017–2018 рр. (розроблено автором за даними [2])

До ПрАТ «Полтавський ОЕЗ-Кернел Груп» належать такі бренди:

«Kernel Professional»,
«Щедрий Дар»,
«Любонька»,
«Чумак».

приватні бренди для торгових мереж.

Полтавський олійноекстракційний завод «Кернел» пройшов соціальний аудит на відповідність Кодексу поведінки BSCI (Ініціатива із соціальної відповідальності бізнесу). За результатами соціального аудиту Полтавський ОЕЗ отримав оцінку «А», що означає «відмінно».

Соціальний аудит відкриває перед компанією можливості для збільшення частки масла власного виробництва на світовому ринку за рахунок співпраці з найбільшими європейськими ритейлерами. Мета соціального аудиту — підтвердити дотримання прав людини при виробництві продукції конкретного бренду. Аудит BSCI дозволяє світовим партнерам «Кернел» переконатися в належних умовах праці на наших підприємствах, забезпеченні соціальних інтересів працівників і дотримання етичних норм.

Необхідно відмітити, що у липні 2018 р. продаж Полтавським ОЕЗ наливної соняшникової олії зріс на 20,1 % — до 1,301 млн. т, а бутельованої соняшникової олії скоротився на 9,7 % — до 118,6 млн. л. За цей період холдинг переробив 3,136 млн. т насіння соняшнику, що на 6 % вище показника за 2017 р.

Країни, які розвиваються, переважно пропонують світовому олійно-жировому підкомплексу

додаткові можливості у вигляді більш високого потенціалу для проникнення на їхні ринки завдяки зростанню обсягів споживання в розрахунку на душу населення. У цей же час на ринках розвинених країн безперервно збільшується обсяг споживання продуктів з новими смаковими якість. Як у першому, так і у другому випадках це спонукає суб'єктів ринку до підвищення інвестиційно-інноваційної активності у розробці й впровадженні нових організаційно-економічних та техніко-технологічних рішень у сферах виробництва олійної сировини.

Харчові рослинні олії використовуються у всьому світі для приготування різноманітних продуктів харчування. Зростання у всьому світі попиту на смажені продукти харчування стимулює відповідне зростання попиту на харчові рослинні олії. Виробники інвестують у розробку та застосування нових технологій, що дасть можливість збільшити обсяги виробництва та забезпечити відповідні якість і безпеку рослинних харчових олій.

Динаміка розвитку світового ринку рослинних харчових олій, включаючи соняшкову, арахісову, кукурудзяну, кокосову та горіхову олії, також свідчить про тенденцію до його збільшення. Зростання попиту на органічні та натуральні, тобто неочищені та необроблені, рослинні харчові олії стає причиною зміни способів вирощування сільськогосподарських олійних культур та методів виробництва рослинних харчових олій.

Виробники переважно інвестують у R&D (дослідження та розробку) нових технологій з метою забезпечення олійною сировиною необхідних об-

сягів виробництва «здорових» харчових рослинних олій. Крім того, активно інвестуються напрями, пов'язані з використанням рослинних олій як сировини різних галузей промисловості для отримання різноманітних продуктів харчування, таких як майонез, смажені продукти харчування, біопаливо та лікарські препарати. Разом з тим, враховуючи стійкість зростання попиту, компанії-виробники виводять на світовий ринок рослинні олії, видобуті із сировини, яка отримується без використання ГМО-технологій, що є особливо характерним для ринку європейських країн.

Ключовими об'єктами наукових досліджень та пошуку практичних технологічних рішень в олійно-жировому підкомплексі для виробництва рослинних харчових олій є зниження вмісту в отриманих продуктах жирних кислот (транс-жири TFA), зниження вмісту насичених жирних кислот (SAFA) та збільшення вмісту моно- і поліненасичених жирних кислот (MUFA, PUFA).

Наявними є такі основні тенденції інноваційно-інвестиційної діяльності:

- виробники олійно-жирової продукції прагнуть постачати харчовій промисловості рецептури рослинних олій та жирів з поліпшеним харчовим профілем;

- виробники рослинних олій та жирів, а також виробники продуктів харчування повинні подолати технічні проблеми, пов'язані з постачанням продуктів харчування із однаковими функціональними та сенсорними властивостями;

- інноваційні процеси у виробництві сировини та її переробці в олійно-жировому підкомплексі характеризуються суттєвим врахуванням зростання обсягів витрат на виробництво продукції;

- олійно-жировий підкомплекс продовжує тісно співпрацювати із своїми клієнтами та з регуляторними органами для забезпечення взаємовигідних інноваційно-інвестиційних рішень та сприяти формуванню гнучкої нормативної бази.

Починаючи з 90-х років у олійно-жировий підкомплекс було здійснено значні інвестиційні вкладення, які були спрямовані у розробку техніко-технологічних рішень, які б сприяли зниженню рівня вмісту TFA у всіх сегментах виробництва. Реформування виробництва та технологічні інновації, зазвичай, не можуть бути легко досягнуті без значних інвестицій з боку виробників та споживачів харчових рослинних олій у технологічне обладнання, дослідження й розробку продуктів, пакування продуктів, тестування безпеки та якості продукції, тестування стабільності постачання сировини тощо.

На сьогодні досягнуто істотне зниження рівня вмісту TFA у більшості харчових продуктів, у результаті чого добове середнє споживання TFA в раціоні людини стало значно нижчим. Тим не

менше залишаються певні техніко-технологічні проблеми. Вони стосуються заміни TFA у певних інгредієнтах харчових продуктів (як-от: кондитерські покриття та крем, начинки тощо).

У результаті проведених досліджень рівні вмісту SAFA у продукції були зменшені приблизно на 30 % і навіть у деяких випадках більш ніж на 50 %. Аналогічні приклади спостерігаються у сферах глибокого смаження олії, виробництва печива, кондитерських кремів та карамелі. Однак деякі продукти не можуть бути змінені, не втрачаючи захищеного регулятивного статусу, наприклад, шоколадне морозиво.

Техніко-технологічні виклики у випадку SAFA подібні до заходів щодо зниження рівня вмісту TFA і варіюються залежно від категорії продуктів, їхніх функціональних та органолептичних властивостей. Основні підходи до скорочення рівня вмісту SAFA включають в себе повне або часткове заміщення сировини з високим вмістом SAFA за допомогою низьких інгредієнтів SAFA (наприклад, рідкими пальмовими оліями). Потенційні інноваційні рішення можуть також включати в себе використання структурних агентів (твердих жирів), використання антиоксидантів, використання олій з високою стабільністю (наприклад, високоолеїнова соняшникова олія), зміну технологічних процесів та адаптації їх у виробництві олії, а також технологічна адаптація на рівні застосування споживачами олії.

Суттєвого інвестування потребує переробка олій та жирів і технологічне реформування підприємств олійно-жирового підкомплексу (НДДКР, технологія виробництва сировини тощо). Зниження рівня вмісту SAFA у оліях та жирах також вимагає вкладення інвестицій споживачами харчових рослинних олій, оскільки скорочення рівня вмісту SAFA збільшує витрати на переформування продукту, ніж у випадку скорочення рівня вмісту TFA (більша вартість сировини та/або витрати на необхідну адаптацію виробництва).

Також потребує вирішення проблема підтримання гнучкості у адаптації виробничих процесів як для виробників рослинних олій та жирів, так і для кінцевих споживачів. Поточні тенденції щодо збільшення рівнів вмісту MUFA та PUFA такі:

- змішування різних видів рослинних олій для поліпшення їхнього харчового профілю, особливо з точки зору наявності омега-3, омега-6, омега-9 жирних кислот, які вважаються найбільш дефіцитними жирними кислотами в продуктах харчування;

- використання нових типів олій;

- часткове або повне заміщення жирів рідкими оліями, що призводить до збільшення ненасичених жирних кислот у харчових продуктах.

Для виробництва високоолеїнової соняшникової олії в Україні використовуються високооле-

їнові гібриди соняшнику, які містять більше 80 % мононенасиченої олеїнової кислоти, мають низький вміст лінолевої кислоти та рівень вмісту насичених жирів менше 10 % [1].

Вагомий вплив на економічну ефективність діяльності агроформувань має застосування раціональних сівозмін, які є головною ланкою у підвищенні рівня культури землеробства і посідають особливе місце, сприятливо впливаючи на врожайність та родючість ґрунту. Зважаючи на те, що у беззмінних посівах соняшнику спостерігається швидке поширення шкідників, та враховуючи багаторічний досвід України у вирощуванні вказаної культури, соняшник має повертатися на попереднє поле не раніше, як через 8–10 років, що сприяє значному зниженню поширеності хвороб і шкідників, поліпшенню водного та поживного режимів рослин, зменшенню засміченості посівів бур'янами. Переробні потужності соняшнику в Україні освоєні на 10,1 млн. т.

Тому, якщо допустити, що переробні підприємства та експортний потенціал досягли цього показника, вирішити означену проблему можливо двома шляхами:

- 1) підвищенням урожайності;
- 2) згідно з рекомендаціями науковців привести сівозміни із соняшником до 6-пільних.

Виробничі й наукові дослідження з вирощування гібридів Всеукраїнського наукового інституту селекції свідчать про можливість повернення низки сортів соняшнику на те саме поле через 5–6 років. Однією з умов ефективного функціонування господарства є одержання максимуму прибутку від реалізації виробленої ним сільськогосподарської продукції. У зв'язку з цим нами розроблено варіанти рішень щодо пріоритетності виробництва сільськогосподарських культур для забезпечення економічної заінтересованості господарств. Під час обґрунтування варіантів рішень за оптимальної виробничої програми нами визначено перспективні показники на основі даних останніх років, проводився також їх обробіток за допомогою економіко-математичних методів, враховуючи показники передових господарств України.

Розглянувши потенційні можливості виробництва олійних культур в Україні за умови своєчасного кредитування та оптимального менеджменту, можна зробити висновок, що недовикористання потенційних можливостей призводить до недоодержання доходу у сумі 3320 млн. дол. Для реалізації цих можливостей потрібне залучення додаткових коштів. Для досягнення показників можливих урожаїв олійних в Україні короткострокові кредити мають бути збільшені у понад два рази і становити 2295 млн. дол. США, що дасть можливість зростання обсягів надходження валютних коштів у сільське господарство України за рахунок експорту олійних культур на 3320 млн. дол. [3].

Для кращого усвідомлення нагальної потреби ухвалення інноваційно-інвестиційного кодексу України слід розглянути передумови розроблення і систематизації законодавчої бази у сфері інновацій та інвестицій. У країні варто не лише використовувати досвід зарубіжних країн у нормативному аспекті (створення єдиного нормативного акта), а й запозичувати позитивні напрацювання цих країн в організаційній та фінансовій сферах. Так, доцільним для країни буде застосування диференційованого фінансування галузі інновацій та науково-дослідної діяльності через залучення приватного сектору, а потім і перекладення частини фінансового тягаря з державних інституцій на нього. Цей спосіб фінансування, як показує зарубіжний досвід, дасть змогу ефективно й безперервно отримувати кошти на розроблення передових технологій та науково-дослідницьку діяльність, а також не позбавить державу можливості контролювати інноваційну сферу.

Заслугує на увагу такий напрям розвитку інноваційної сфери, як комерціалізація наукових розробок, тобто заснування комерційних центрів зі створення інноваційних продуктів на базі державних науково-дослідних установ та наукових інституцій приватного сектору. Такий підхід забезпечить стрімке та ефективне впровадження результатів наукової діяльності у практику, а також швидше отримання прибутку від них. Це уможливить повернення витрат на наукові дослідження через короткий проміжок часу, а також залучення коштів для створення нових інноваційних продуктів.

Зазначений напрям інноваційної діяльності ефективно працює у таких країнах, як Австрія, США, Швеція. Врахувавши їхній позитивний досвід, Україна зможе створювати та вдосконалювати якісні наукові розробки і розширювати сферу інноваційної діяльності. Розвиток АПК, і зокрема сільськогосподарського виробництва, передбачає наявність матеріально-технічної бази, що відповідає рівню передових країн світу та вимогам щодо новітніх технологій.

Структура авансованого аграрного капіталу характеризується диспропорційністю не на користь основних виробничих засобів. Наукове обґрунтування стратегії розвитку сільського господарства передбачає визначення напрямів формування матеріально-технічної бази, яка б відповідала світовим стандартам та сучасним вимогам щодо новітніх технологій. Нарощування фондо-забезпеченості аграрного виробництва відповідно до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку галузі з урахуванням багатокладності на селі є важливим стратегічним завданням.

Результативність сільського господарства визначається наявністю, станом та структурною комплексністю усіх факторів виробництва: зе-

мельних і трудових ресурсів, основних і оборотних засобів. Від рівня фондозабезпеченості аграрного виробництва залежать його ефективність, конкурентоспроможність продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, продуктивність праці в галузі.

Стратегічними цілями є:

- зростання рівня фондозабезпеченості галузі, зокрема фондооснащеності 1 га сільськогосподарських угідь та фондоозброєності праці до рівня господарств з оновленою матеріально-технічною базою та передових країн світу з урахуванням багатокладності аграрної економіки;

- прискорене оновлення виробничих основних засобів відповідно до інноваційної моделі розвитку галузі;

- забезпечення структурної збалансованості аграрного капіталу в частині основних засобів та збалансованості основних виробничих засобів щодо активної і пасивної складових.

З метою моніторингу та контролю досягнення стратегічних цілей в частині відтворення й оновлення основних засобів слід використовувати низку ключових індикаторів розвитку. Зокрема таким індикатором слугує співвідношення частки інвестицій в основний галузевий капітал у загальних інвестиціях національної економіки з питомою вагою галузі у валовій доданій вартості країни: відповідно до потреби в основних засобах сільськогосподарського призначення, але не менше частки у валовій доданій вартості країни.

Щорічний приріст вартості основних виробничих засобів, зростання рівня фондооснащеності 1 га сільськогосподарських угідь та фондоозброєності праці має складати не менше 10 % без урахування інфляційного чинника. Для забезпечення розширеного відтворення основних засобів сільського господарства мають бути відповідні пропорції відтворення: на сьогодні перевищення рівня оновлення й придбання основних засобів над рівнем їх вибуття та списання має бути більшим ніж у 1,5 рази.

Принциповим завданням є не лише нарощування кількості галузевих основних засобів, а й головне, — їх якісне оновлення. Тому частка нових основних засобів у загальних обсягах їх придбання має становити не менше 50 %. Для вирішення проблем відтворення й оновлення основних засобів сільського господарства в умовах обмежених фінансових можливостей сільськогосподарських виробників та державного бюджету доцільно:

- створити умови для забезпечення рівня інвестування в основний капітал аграрного виробництва за його питомою вагою в інвестиціях в основний капітал національної економіки не менше частки сільського господарства у валовій доданій вартості країни;

- удосконалити форми, напрями і розміри державної підтримки оновлення основних засобів

сільського господарства із застосуванням обґрунтованої еквівалентної ціни сільськогосподарської продукції та пріоритетних напрямів розвитку галузей з урахуванням рівня залежності результативності останніх від фондозабезпеченості;

- переорієнтувати адресність державної інвестиційної підтримки сільського господарства на користь сільськогосподарських виробників середніх та малих форм господарювання;

- забезпечити державну підтримку оновлення основних засобів на високотехнологічні, менш енергоємні, екологічно безпечні види;

- сприяти розвитку агролізингу за рахунок державних коштів шляхом: зниження відсотків щорічних лізингових платежів до рівня не більше норми прибутку по сільському господарству; надання пріоритетності оренді типу продажів (безпосередньо виробниками техніки); упровадження лізингу високопродуктивної худоби;

- реформувати амортизаційну систему у інвестиційному напрямі шляхом стимулювання використання амортизаційного фонду за призначенням, запровадження пріоритетною прискореної системи амортизації;

- сприяти залученню інвестицій з інших галузей національної економіки шляхом стимулювання створення агропромислових об'єднань;

- сприяти залученню прямих іноземних інвестицій шляхом створення спільних підприємств, поглиблення співпраці з ЄБРР.

У організаційному плані для обґрунтування ефективної державної регуляторної політики відтворення й оновлення основних засобів необхідно удосконалити інформаційне забезпечення управлінського процесу:

- сформувати інформаційну базу щодо кількісних та вартісних параметрів аграрного капіталу шляхом проведення Всеукраїнського сільськогосподарського перепису;

- забезпечити постійну переоцінку основних засобів сільського господарства з метою удосконалення амортизаційної політики та визначення рівня капіталізації галузі

При формуванні матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств доцільно використовувати нормативну потребу основних засобів на виробництво окремих видів продукції. Науково обґрунтована нормативна потреба основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення — це вартісні питомі параметри будівель, споруд, силових і робочих машин, транспортних засобів, продуктивної худоби, багаторічних насаджень, інших видів основних засобів на одиницю посівної площі, одну голову худоби і птиці, 1 тону продукції залежно від рівня урожайності культур та продуктивності тварин. При цьому враховується рівень науково-технічного прогресу в будівництві, машинобудуванні, се-

лекційно-генетичній і зооветеринарній роботі, інші умови та фактори, які впливають на обсяги та структуру основних засобів, їх питомі розміри.

Враховуючи значні витрати паливно-мастильних матеріалів та складний стан із їх забезпеченням, важливе значення для сільського господарства має проблема раціонального використання пального та заходів з енергозбереження [4]. Стратегічною метою є зниження енергоємності валової продукції у сільському господарстві, зменшення енергетичної залежності від імпорту традиційних енергоносіїв та ін.

Висновки. Оскільки харчові рослинні олії використовуються у всьому світі для приготування різноманітних продуктів харчування, виробникам доцільно інвестувати у розробку та застосування нових технологій. Це дасть можливість збільшити обсяги виробництва і забезпечити відповідні якість та безпеку рослинних харчових олій. Зростання попиту на органічні та натуральні і необроблені рослинні харчові олії стає причиною зміни способів вирощування сільськогосподарських олійних культур та методів виробництва рослинних харчових олій, обумовлюючи доцільність впровадження і застосування інноваційно-інвестиційної стратегії.

Література

1. Красняк О. П. Маркетингова оцінка напрямів інвестиційно-інноваційної активності підприємств олійно-жирового підкомплексу [Електронний ресурс] / О. П. Красняк, Ю. В. Довгань // Інвестиції: практика та досвід. — 2018. — № 12. — Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2018/10.pdf.

2. Про чергові загальні збори учасників асоціації «Укроліяпром» 2018 [Електронний ре-

сурс]. — Режим доступу : <http://www.ukroilprom.org.ua/?q=node/213>.

3. Чубік О. Кон'юнктура ринку олійно-жирової промисловості України [Електронний ресурс] / О. Чубік. — Режим доступу : <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2018/255/pdf/177-189.pdf>.

4. Михайлов М. Г. Стратегічні напрями матеріально-технічного забезпечення аграрних підприємств [Електронний ресурс] / М. Г. Михайлов // Агросвіт. — 2018. — № 2. — Режим доступу : http://www.agrosvit.info/pdf/2_2018/3.pdf.

References

1. Krasniak, O. P. Dovhan, Yu. V., (2018). *Marketynhova otsinka napriamiv investytsiino-innovatsiinoi aktyvnosti pidpriemstv oliino-zhyrovoho pidkompleksu* [Marketing assessment of the directions of investment and innovation activity of enterprises of oil and fat subcomplex]. Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2018/10.pdf (in Ukr).

2. *Pro chervovi zahalni zbory uchashnykiv asotsiatsii «Ukroliaprom»*. (2018). [On the regular general meeting of the members of the Ukroliaprom Association]. Retrieved from <http://www.ukroilprom.org.ua/?q=node/213> (in Ukr).

3. Chubik, O. (2018). *Koniunktura rynku oliino-zhyrovoy promyslovosti Ukrainy* [Market conditions of the oil and fat industry of Ukraine]. Retrieved from <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2018/255/pdf/177-189.pdf> (in Ukr).

4. Mykhailov, M. H. (2018). *Stratehichni napriamy materialno-tekhnichnoho zabezpechennia ahrarnykh pidpriemstv* [Strategic directions of material and technical support of agrarian enterprises]. Retrieved from http://www.agrosvit.info/pdf/2_2018/3.pdf (in Ukr).